

Atradimu JAV sužavėjęs medikas: apie meilę menui, Sovietmetį ir lietuviškas šaknis

Rūta Kupetytė

LRT RADIJO laida „Ryto garsai“, LRT.lt, 2018-05-25

Kanadoje gimęs, vėliau į Čikagą persikėlęs lietuvių kilmės neurobiologas ir menininkas Audrius Plioplys kaip vieną ryškiausių savo medicininių išradimų įvardija visame pasaulyje naudojamas liemenės, kurios padeda cerebriniu paralyžiumi sergantiems vaikams išvengti plaučių uždegimo.

Ir nors jo pasiekimai medicinos srityje yra itin svarbūs, gydytojo profesiją A. Plioplys net dukart metė dėl meno, tačiau ir čia medicina paliko pėdsaką – kūrinuose apstu neuronų brėžinių.

Apie vingiuotą profesinį kelią, didžiausius pasiekimus ir prisiminimus apie pirmąjį apsilankymą Lietuvoje A. Plioplys papasakojo LRT RADIJUI.

– 40 metų buvote ir menininkas, ir neurobiologas. Jūsų, matyt, dažnai klausia, kaip pavyksta suderinti meną ir mediciną. Ar kada nors galvojote, ką pasirinktumėte, jei reikėtų pasirinkti vieną sritį?

– Jau esu tai daręs. Gimiau ir augau Toronte, Kanadoje. Kai man buvo dvylika, su tėvais persikraustėme į Čikagą. Toronte mano geriausias draugas buvo chuliganas, kėlė labai daug bėdų tėvams. Pvz., 14 metų amžiaus iškombinavo sau motociklą. Kad gautum leidimą vairuoti motociklą, Kanadoje turėjai sulaukti 18-os, bet jis būdamas keturiolikmetis mane vežiodavo Toronto gatvėmis savo motociklu. Jis buvo toks žmogus.

Vieną vasarą, kai man buvo 10 metų, jo tėvai, norėdami suvaldyti sūnų, nusprendė jį vasarai išvežti į meno mokyklą. Aš jį lankydavau ir pirmą kartą atėjęs mačiau baltą drobę, kitą kartą – linijas, brėžinius, vėliau pradėjo augti spalvos, ir galų gale atsirado labai gražus paveikslas. Tai mane labai nustebino. Kaip gali pradėti nuo nulio ir sukurti tokį gražų dalyką?

Man tai buvo stebuklas. Tai buvo meno sėkla. Ji vis reiškėsi mano gyvenime ir tikrai pradėjo augti, kai buvau medicinos mokykloje. Pradėjau tapyti. Per tuos ketverius metus noras kurti išaugo toks didelis, kad negalėjau daugiau užsiimti medicina. Mano draugai kalbino bent pabaigti internatūrą, ją pabaigiau, ir tada viską mečiau. Nukeliavau į Vašingtoną ir ten užsiėmiau vien menu. Man sekėsi, rengdavau daug parodų, apie jas būdavo rašomos recenzijos. Net pardaviau darbų. Tai buvo labai gera pradžia.

Bet per tuos metus mane pradėjo graužti sąžinė, kad turiu tiek daug informacijos apie neurologiją, bet su ja nieko nedarau. Supratau, kad dariau esminę klaidą: galvojau, kad menas ir neurobiologija yra du atskiri ir nederinami pasauliai – turi daryti viena arba kita. Bet aš esu labai protingas, ir

turi būti būdas suderinti tuos dalykus. Po trejų metų grįžau į neurologiją, ir nuo to laiko, jau beveik 40 metų, derinu tas dvi šakas.

Mano menas įtraukia neurobiologinius elementus. Per kelis dešimtmečius esu išbandęs įvairiausias skirtingas technikas. Prieš dešimt metų mano sveikata pradėjo šlubuoti, dirbti medicinos srityje man pasidarė sunkiau, dėl to pasitraukiau iš medicinos praktikos ir mano sveikata atgijo. Dabar jau dešimtmetį užsiimu vien menu.

Tad jau du kartus galiausiai pasirinkau meną. Savo pareigą medicinoje atlikau, prižiūrėjau labai daug pacientų, atlikau labai daug neurobiologinių tyrinėjimų, išspausdinau 70 mokslinių straipsnių, esu surinkęs beveik 3 milijonus dolerių finansinės paramos medicininiam tyrimams. Toje srityje padariau daug.

– Esame Čikagos universitete, koplyčioje, kuri savo dydžiu labiau primena katedrą. Čia vyksta trečioji jūsų paroda. Matome dešimt kūrinių, kurie yra daugiasluoksniai. Tik priėjęs pamatai apšviestus neuronų paveikslus, kur keičiasi spalvos. O kas yra gilesniuose sluoksniuose?

– Į kūrinius esu įkomponavęs savo ankstesnių meno darbų vaizdus, taip pat savo paties smegenų magnetinio rezonanso nuotraukas. Čia yra sudėta labai daug sluoksnių, minčių. Mes patys turime labai daug sluoksnių savo galvosenoje, tai ir daro mus žmonėmis. Kuo ilgiau žiūri, tuo daugiau randi.

Viename kūrinyje yra įtrauktas mano sapnas, užrašytas ranka. Sapnas nutiko gal prieš keturiolika metų. Po pietų dažnai atsigulu pasiilsėti. Niekada nesapnuoju, bet tą dieną susapnavau, kad aš fotografuoju Pietų Prancūzijoje, prie jūros. Mano kuprinė buvo pilna neišryškintų juostų, fotografuotų visą savaitę. Buvau pavargęs, ištroškęs, ir pamačiau kavinę. Joje buvo tuščia. Padėjau savo kuprinę, neradau patarnautojo, o atsisukęs pamačiau, kad mano kuprinė dingo. Panikoje bėgau per smėlį ir pabudau.

Buvau ištiktas baimės, pamaniau, kad tai – labai blogas sapnas. Atsikėliau, iškart suskambo telefonas. Mano dukra Milda tada buvo universiteto studentė, keliems mėnesiams su studentų grupe išvykusi į Italiją, Milaną. Lankėsi koncerte, o jo metu pavogė jos kuprinę. Taip išėjo, kad jos kuprinė buvo pavogta tuo pačiu momentu, kai aš sapnavau apie savo pavogtą kuprinę.

Mano kuprinėje buvo man labai svarbus turinys – mano meno darbai, jos kuprinėje buvo pinigai, pasas – viskas, kas buvo svarbu jai. Toks sapno aprašymas įtrauktas į mano kūriniųj.

– Gimėte Kanadoje, gyvenate JAV, o jūsų šaknys – Lietuvoje. Kaip jums sekasi laviruoti tarp tų tapatybių?

– Galėtum sakyti, kad aš esu visų šių kraštų dalis, arba kad esu atkritęs nuo viso pasaulio. Aišku, augome lietuviškoje šeimoje, kalbėjome lietuviškai.

Iki tol, kol reikėjo pradėti mokytis pradinėje mokykloje, nė vieno žodžio nemokėjau angliškai. Pirmą dieną mokykloje prisimenu dar dabar.

Man buvo panika, ištiesai klykiau, staugiau, kad manęs ten nepaliktų. Pirmą dieną buvo labai labai sunki. Tėvai visuomet galvojo, kad Kanadoje yra laikinai, ir netrukus grįš į Lietuvą, todėl manęs mokė tik lietuvių kalbos.

Užaugau Kanadoje, o visus mokslus baigiau čia, Čikagoje. Kurį laiką dirbau Toronte, vėliau vėl grįžau į JAV. Kiekvienas kraštas turi savo ypatybių. Kanada – labai tvarkinga, ten žmonės vieni kitais rūpinasi. Vien mintis, kad sveikatos draudimas turi būti parūpintas visiems, tai įrodo.

Amerikoje – kitaip. Čia žmogus yra labiau individualus. Visiškai nesi apribotas, kiek turi energijos ir noro, tiek gali pasiekti. Bet atsakomybė kitiems išgaruoja. Čia sveikatos draudimas, koks yra Kanadoje, neegzistuoja. Turi negalią – vis tiek turi pats savimi pasirūpinti. Yra ir gerų pusių, bet yra ir labai neigiamų. Tad viską, kas geriausia iš abiejų šalių, priimu sau.

Lietuva, kai aš augau, buvo fantazijos kraštas. Tėvai ją tiesiog dievino. Pasakojo, kad Vytauto laikais visoje Europoje dominavo. Toks perdėtas reikalas, fantazijų pasaulis. Ir mano menas gyvena fantazijų pasaulyje. Manau, tai irgi atkeliauja iš tos lietuviybės.

– Sakote, kad Lietuva buvo fantazijų pasaulis. O kai pirmą kartą pamatėte Lietuvą, sovietmečiu, nesugriuvo fantazijos?

– Nežinojau, ko tikėtis, kai ten keliavau. Aš juk realus žmogus, nežinojau, kas ten bus. Mano kelionė į Lietuvą apsiribojo Vilniumi, Kaunu ir Vilkaviškiu. Manau, tai buvo 1988 m. Man buvo labai įdomu pamatyti tą visai skirtingą gyvenimą, niekada nepatirtą. Kaip žmonės stovi eilėse nupirkti kažkokį seną dešros gabalą, nes nieko toje krautuvėje nėra.

Arba gauna ruginę duoną, kuri labai gražiai atrodo, kvėpia, tik valgant smėlis maišosi tarp dantų. Jei norėdavo kažką gauti, žmonės turėdavo su

kažkuo pasikalbėti, duoti kyšį ir iškart atsirasdavo. Labai įdomu. Tokių dalykų nebuvau matęs. Man buvo nuostabu.

Vilniuje man parūpino vietą gyventi bendrabutyje, rytais atsikeldavau anksti, eidavau pasivaikščioti pro samanotas bakūžes, pradinę mokyklą, į miškus. Buvo taip gražu. Mačiau labai daug sraigių. Buvo labai neparasta ir įdomi kelionė. Bet tai buvo tarybinės dienos, tai jau nebeegzistuoja.

– Jums buvo labai svarbu, kad Amerikos žmonės suprastų, kas tuo metu vyko Lietuvoje ir labai didelį dėmesį skiriate trėmimams į Sibirą ir supažindinimui su tuo. Kodėl jums tai rūpi?

– Užaugau su ta istorija. Ėjau į šeštadieninę lietuvišką mokyklą, bažnyčias, skautus. Iš tėvų žinojau viską apie tai. Dažnai kalbėdavome apie trėmimus į Sibirą, tai, ką darė Stalinas. Dvylika mano giminaičių buvo ištremti į

Sibirą. Keturi buvo nužudyti per NKVD klausinėjimus, įskaitant mano senelį, kuris mirė dėl tų klausinėjimų. Mano močiutė buvo 71-erių metų amžiaus, kai ją aštuoneriems metams ištrėmė į Sibirą kirsti medžius. Tai žinojau labai gerai.

Augant Kanadoje ir JAV man buvo nuostabu, kad visuomenė labai gerai žino, ką padarė Hitleris, bet nežino nieko, ką padarė Stalinas. Nesupratau, kaip taip gali būti. Bet taip vis dar yra. Mano mintis yra, kad jei žmonės nežino, kas buvo istorijoje, tokie dalykai gali pasikartoti ne tik Rusijoje, bet ir Amerikoje.

Tuo metu jau buvau palikęs mediciną dėl sveikatos problemų. Kai sveikata ėmė gerėti, turėjau daugiau energijos, nutariau sukurti programą „Hope and Spirit“ Balzeko muziejuje ir pagerbti žmones, kurie buvo nukankinti Sibire. Čia buvo rodyta labai daug filmų, surengta paskaitų.

Per visus tuos metus man reikėjo beveik kasdien eiti į muziejų dėl kažkokių reikalų, ir ten visuomet buvo žmonių. Mane nustebino, kad pavyko sulaukti tiek dėmesio. Ir kai žiūrėjome į spaudos atsiliepimus, supratome, kad Balzeko muziejus niekada neturėjo tiek atsiliepimų. Tai buvo padaryta mano pastangomis.

– Esate garsus medikas. Kelis dešimtmečius gydėte vaikus, sergančius neurologinėmis ligomis. Kas jums labiausiai įsiminė iš šio laikotarpio?

– Prisdėjau prie medicinos pagerinimo. Galbūt žymiausias dalykas, kurį aš sukūriau – liemenės terapija. Tos liemenės buvo naudojamos vaikų ir paauglių, kurie serga plaučių liga. Pagalvojau, kad vaikai, turintys cerebrinį paralyžį, labai dažnai suserga plaučių uždegimu, nes negali kosėti. Ėmiau mąstyti, kaip sumažinti plaučių uždegimo sergamumą ir pagerinti jų būklę.

Sugalvojau tokį metodą: uždėta ant kūno liemenė labai greitai pumpuoja orą, masažuoja krūtinę ir išvalo skysčius iš plaučių. Reikėjo rasti aparatūrą,

kompanijas, kurios galėtų ją padovanoti. Kai darėme šį projektą, vienas aparatas kainavo 15 tūkst. dolerių. Radau kompanijas, kurios padovanojo tris ar keturis aparatus.

Darėme studiją, kuri truko metus. Plaučių uždegimu sergančiųjų skaičius labai sumažėjo. Sumažėjo ir laikas, kurį vaikams reikėjo praleisti ligoninėje. Pinigų investicijos buvo labai mažos palyginus su tuo, kiek buvo sutaupyta pinigų ligoninės sąskaita. Išspausdinau straipsnį. Dabar ši terapija naudojama visose Amerikos ligoninėse. Labai daug žmonių tokias liemenes turi ir namuose. Esu sukūrus ir kitų pagerinimų, bet šis – žymiausias, kurio atgarsiai ėjo per visą Ameriką ir gal net per pasaulį, nežinau.

– Atrodo, žmogus, tyrinėjantis smegenis, kažkaip geriau supranta, kaip vyksta procesai mūsų galvoje. Ir ne tik mechaniškai, bet ir apskritai, kodėl mes priimame sprendimus. Ar iš tikrųjų taip yra?

– Mūsų galvose viskas vyksta labai sudėtingai. Yra labai daug sluoksnių. Ir aš tą sudėtingumą specialiai įkomponuoju į savo meno darbus.

Visų žmonių smegenys yra labai skirtingos. Yra tobulų ir labai prastų. Apie smegenų kokybę iš veido išraiškos suprasti turbūt neįmanoma, bet tie, kurie eina į politiką ir yra valdžioje, turiu pasakyti, kad jų smegenys labai dažnai yra įtartinos.